

ΚΑΛΑΙΤΖΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

A.M. 1340199811693

ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΚΛΙΜΑΚΙΟ
ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΦΛΟΓΑΙΤΗ)

ΘΕΜΑ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ: 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ

- 1.1 Ρωμαϊκή εποχή.
- 1.2 Βυζαντινή περίοδος.
- 1.3 Τουρκοκρατία.
- 1.4 Περίοδος της Ανεξαρτησίας.
- 1.5 Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας στη Δύση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ
ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- 2.1 Διακρίσεις Συστημάτων
- 2.2 Το ισχύον στην Ελλάδα σύστημα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- 3.1 Αρχή της διάκρισης της αποστολής των δύο μερών.
- 3.2 Αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας και (ως συνέπειά της) αρχή του μη θρησκευόμενου κράτους.
- 3.3 Αρχή της ανεξαρτησίας της Εκκλησίας.
- 3.4 Αρχή του αμοιβαίου σεβασμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΣΤΑ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

- 4.1 Το σύστημα της συνταγματικά αναγνωρισμένης ομοταξίας μεταξύ κράτους και Οικουμενικού Πατριαρχείου.
- 4.2 Ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας και τα όρια της κανονιστικής της αρμοδιότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Η ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ
ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

- 5.1 Περιπτώσεις γνωστοποίησης των θρησκευτικών πεποιθήσεων του ατόμου προς το κράτος.
- 5.2 Το ζήτημα των ταυτοτήτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Μονομ. Πρωτ. Ζακύνθου, αρ. αποφ. 107/1981 Απόφαση σημαντική κυρίως γιατί αναφέρεται σε θέματα κανονιστικής αρμοδιότητας των οργάνων της Εκκλησίας.

ΣτΕ, αρ. αποφ. 825/1988 (Ολομ.) Η πλέον πρωτοποριακή απόφαση του ΣτΕ που έκρινε ότι παραδεκτός ασκείται αίτηση ακυρώσεως κατά των αποφάσεων των εκκλησιαστικών «δικαστηρίων».

ΑΠ, αρ. αποφ. 421/1991 Τμ. Στ' Δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και Την Ευρωπαϊκή Σύμβαση οι διατάξεις που επιβάλλουν άδεια για την ανέγερση ή λειτουργία ναού οποιουδήποτε δόγματος.

ΑΠ, αρ. αποφ. 1107/1985 Τμ. Στ' Δεν είναι αντισυνταγματική η διάταξη που επιβάλλει διατυπώσεις και απαιτεί άδεια της αρχής για την ανέγερση ή θέση σε λειτουργία Ναού οποιουδήποτε δόγματος.

ΣτΕ, αρ. απόφ. 2800/1972 (Ολομ.) Εκκλησιαστικά Δικαστήρια, χαρακτήρας τους, οι αποφάσεις αυτών των δικαστηρίων που επιβάλλουν εκκλησιαστικές ποινές, δεν είναι ούτε αποφάσεις πολιτικών δικαστηρίων ούτε εκτελεστές διοικητικές πράξεις και επομένως δεν μπορούν να προσβληθούν με αίτηση ακυρώσεως ή ακυρώσεως ενώπιον του ΣτΕ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας στην Ελλάδα, ακολουθεί τα τελευταία χρόνια μια σταθερή ως προς τις διακυμάνσεις της διαδρομή. Υπάρχουν περίοδοι έντασης, κατά τις οποίες το ζήτημα αυτό κυριαρχεί πολιτικά και προκαλεί μείζονες κοινωνικές και ιδίως ιδεολογικές αντιθέσεις, και περίοδοι ύφεσης, κατά τις οποίες ο σχετικός προβληματισμός είναι υπόθεση μόνο ειδικώς ασχολουμένων με το ζήτημα-κυρίως νομικών, θεολόγων και ιστορικών.

Όταν, λοιπόν, το ζήτημα των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας αποκτά πολιτικό και ειδησεογραφικό ενδιαφέρον, αυτό γίνεται σχεδόν πάντοτε με μεγάλη οξύτητα και οδηγεί σε προσεγγίσεις που συχνά δεν διακρίνονται για την ψυχραιμία τους. Το

παλαιότερο παράδειγμα είναι η σύγκρουση για την αυτοκεφαλία της ελλαδικής εκκλησίας, ενώ δύο νεότερα παραδείγματα αποτελούν η σύγκρουση του 1987 για την εκκλησιαστική περιουσία και του 2000 για την αναγραφή του θρησκευματος στις ταυτότητες.

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται μια παρουσίαση του γενικού πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας. Αρχικά, γίνεται μια ιστορική αναδρομή, από όπου φαίνεται η ανά τους αιώνες ιστορική διαδρομή της διαμόρφωσης των σχέσεων μεταξύ των δύο σημαντικότερων αυτών θεσμών. Εν συνεχεία, γίνεται συστηματική διάκριση των συστημάτων που κατά καιρούς και κατά χώρες διείπαν και διέπουν τις εν λόγω σχέσεις, καθώς και παρουσίαση του ισχύοντος συστήματος στην Ελλάδα. Ακολουθούν οι βασικές αρχές στις σχέσεις Εκκλησίας-Πολιτείας. Σημαντική είναι η οριοθέτηση της επέμβασης του νομοθέτη στα εκκλησιαστικά πράγματα και η κανονιστική αυτονομία της Εκκλησίας. Τέλος, γίνεται αναφορά στις περιπτώσεις γνωστοποίησης των θρησκευτικών πεποιθήσεων του ατόμου προς το κράτος και ανάπτυξη του πρόσφατου ζητήματος των ταυτοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ

1.1 ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΠΟΧΗ

Στο ρωμαϊκό κράτος, σύμφωνα με τη μορφή ανεξιθρησκείας που επικρατούσε, όλοι οι υπήκοοι ήταν μεν ελεύθεροι να τελούν τις λατρευτικές πράξεις της θρησκείας τους, είχαν όμως και την παράλληλη υποχρέωση να λατρεύουν και το ρωμαίο ηγεμόνα. Ειδικής προνομιακής μεταχείρισης τύχαιναν οι Εβραίοι, λόγω της μονοθεϊστικής τους θρησκείας, για τους οποίους η παραπάνω υποχρέωση περιοριζόταν σε προσφορά θυσίας υπέρ του ηγεμόνα (όχι στον ηγεμόνα). Το ίδιο προνόμιο ίσχυσε αρχικά και για τους χριστιανούς, που οι Ρωμαίοι εξαιτίας της προέλευσής τους, τους ταύτιζαν με τους Εβραίους. Μόλις έγινε αντιληπτή η διάκριση, άρχισαν διωγμοί σε βάρος των χριστιανών με την κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, λόγω της πολιτικής σημασίας της λατρείας του ηγεμόνα, ως εκδήλωσης πολιτικής νομιμοφροσύνης. Οι διωγμοί αυτοί γενικεύτηκαν και σκοπός τους δεν ήταν κατά βάση η τιμωρία των χριστιανών, αλλά ο εξαναγκασμός τους να εγκαταλείψουν την πίστη τους που θεωρείτο επικίνδυνη για την κρατική υπόσταση. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι η έμπρακτη μετάνοια του κατηγορουμένου, δηλαδή η προσφορά θυσίας, τον απάλλαξε από την κατηγορία.

1.2 ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Το θέμα των σχέσεων Κράτους-Εκκλησίας κατά τη Βυζαντινή περίοδο, ερευνήθηκε από πολλούς και διατυπώθηκαν συμπεράσματα εκ διαμέτρου αντίθετα. Αφενός μεν υποστηρίχθηκε η άποψη ότι οι δύο αυτοί κορυφαίοι θεσμοί βρίσκονταν σε κατάσταση διαρκούς ανταγωνισμού μεταξύ τους, προσπαθώντας ο ένας να επικρατήσει του άλλου, αφετέρου ότι πρόκειται για δύο μορφές της μίας και αδιαίρετης έννοιας της χριστιανοσύνης, που στην πολιτική και στη θεολογική σκέψη των Βυζαντινών δεν ήταν νοητές χωριστά.

Αυτό οφείλεται κατά ένα ποσοστό και στο γεγονός ότι οι αυτοκράτορες δεν ακολούθησαν όλοι την ίδια εκκλησιαστική πολιτική. Από τη μελέτη των γεγονότων προκύπτει ότι από τον Μ. Κωνσταντίνο κι έπειτα, οι αυτοκράτορες βοήθησαν σημαντικά την Εκκλησία σε θέματα οργάνωσης και διοικήσεώς της. Η βοήθεια και η

συμπαράσταση αυτή όμως, υπέκρυπταν συχνά de facto ανάμιξη στα εσωτερικά της Εκκλησίας, γιατί κυριαρχούσε η πεποίθηση ότι η νέα πίστη μπορούσε, σε συνδυασμό με την κρατική δομή, να συμβάλει στη συνοχή του πληθυσμού της αυτοκρατορίας που η εθνική ανομοιογένειά του αποτελούσε μόνιμο κίνδυνο.

Οι επεμβάσεις αυτές, άλλες φορές γίνονταν με την ανοχή της Εκκλησίας, με την προϋπόθεση το σεβασμό της ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας, άλλες όμως συναντούσαν την αποδοκιμασία και την αντίδρασή της, ακριβώς επειδή θεωρούσε ότι το Κράτος ξεπερνούσε το απαράβατο αυτό όριο. Ωστόσο, και οι δύο θεσμοί έδειχναν διάθεση συνεργασίας την οποία επιδίωκαν ακριβώς για να προσδιοριστεί το ιδεατό σημείο συνάντησης των προσπαθειών τους.

1.3 ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Σύμφωνα με την προαιώνια τακτική των μουσουλμάνων ηγετών, οι «λαοί της Βίβλου», δηλαδή οι Χριστιανοί και οι Εβραίοι, εφόσον δεν πρόβαλλαν αντίσταση και πλήρωναν το χαράτσι, μπορούσαν να ζήσουν μέσα στο μουσουλμανικό κράτος, αυτοδιοικούμενοι κατά κάποιο τρόπο σύμφωνα με το θρησκευτικό τους δίκαιο. Η αρχή αυτή αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία οικοδομήθηκαν οι σχέσεις της Εκκλησίας, τόσο της διοικήσεώς της όσο και του ποιμνίου της, με το τουρκικό κράτος μετά την κατάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και τη βαθμιαία κατάκτηση των εδαφών της.

Λίγο μετά την εκπόρθηση της Πόλης, ο σουλτάνος Μεχμέτ Β', για λόγους τόσο πολιτικούς όσο και θρησκευτικούς, ανασύστησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο και παραχώρησε σειρά προνομίων, που αποτελούσαν τη νομική βάση για την κατοχύρωση της ύπαρξης της Εκκλησίας και των Ορθοδόξων υπηκόων μέσα στο οθωμανικό κράτος και τις σχέσεις τους με την κρατική εξουσία. Τα προνόμια αυτά άλλες φορές ανανεώνονταν, άλλες ακόμα και διευρύνονταν, κάτω από την επίδραση πολλών παραγόντων, εξασφάλιζαν όμως στην Εκκλησία-κατά κάποιο τρόπο-περιθώριο για την επιτέλεση του έργου της, γι' αυτό και δεχόταν αυτή την αναγκαιότητα της συνυπάρξεώς της «εν υποταγή» με την οθωμανική πολιτεία.

1.4 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Κατά την έναρξη του ελληνικού απελευθερωτικού αγώνα το 1821, επειδή δεν υπήρχε κεντρικό διοικητικό όργανο της Ελληνικής Εκκλησίας, η εκκλησιαστική διοίκηση είχε περιέλθει ουσιαστικά στην Πολιτεία που την ασκούσε με το Μινιστέριο (Υπουργείο) της Θρησκείας (και αργότερα της Λατρείας).

Όλα τα συνταγματικά κείμενα από το 1821 κι έπειτα, περιέλαβαν διατάξεις με τις οποίες καθιερωνόταν η θρησκεία της Ανατολικής του Χριστού Εκκλησίας ως επικρατούσα στην Ελλάδα, με παράλληλη εξασφάλιση για την ελεύθερη τέλεση των λατρευτικών πράξεων κάθε άλλης θρησκείας, ακριβώς λόγω των στενών δεσμών του ελληνικού έθνους με την Ορθόδοξη Εκκλησία, αλλά και της ευαισθησίας των Ελλήνων για τα ατομικά δικαιώματα και ιδιαίτερα για τη θρησκευτική ελευθερία. Το ζήτημα της ανεξαρτητοποίησης της Ελληνικής Εκκλησίας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, είχε πολλούς υποστηρικτές. Λίγο μετά την εγκατάσταση του Όθωνα, ο βαυαρός νομικός Μάουερ, και μέλος της Αντιβασιλείας, με τη συνεργασία του Θεόκλητου Φαρμακίδη, πρωτεργάτη της κίνησης για το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδος, συγκρότησε επταμελή επιτροπή για τη μελέτη του θέματος και στη συνέχεια κατάρτισε σχέδιο εκκλησιαστικού κανονισμού που εγκρίθηκε από μία έκτακτη σύνοδο των μητροπολιτών και επισκόπων του Κράτους. Μετά από αυτό, υπογράφηκε και δημοσιεύτηκε η «Διακήρυξις περί ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας».

Το διάταγμα αυτό αποτελεί στην ουσία τον πρώτο Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος, που κατέστη «αυτοκέφαλος και ανεξάρτητος από πάσης άλλης εξουσίας, φυλαττομένης απαραχαράκτου της δογματικής ενότητος κατά τα παρά πασών Ορθοδόξων Ανατολικών Εκκλησιών ανέκαθεν πρεσβευόμενα». Ωστόσο, η ανακήρυξη του αυτοκέφαλου της Ελληνικής Εκκλησίας-χωρίς τη συναίνεση του Οικουμενικού Πατριαρχείου- προκάλεσε έντονες αντιδράσεις. Ύστερα όμως από διαπραγματεύσεις της Κυβέρνησης και του Πατριαρχείου, εκδόθηκε τον Ιούνιο του 1850 ο γνωστός Συνοδικός Τόμος, με τον οποίο η Εκκλησία της Ελλάδος ανακηρυσσόταν αυτοκέφαλη, με ορισμένους όρους αναφερόμενους στον τρόπο διοικήσεώς της.

Ψηφίσθηκαν-εν συνεχεία- και άλλοι νόμοι με τους οποίους περιορίστηκαν σημαντικά οι επεμβάσεις της Πολιτείας στα εκκλησιαστικά πράγματα. Επιπλέον τα διάφορα συντάγματα της επαναστατικής περιόδου περιείχαν σημαντικές διατάξεις περί θρησκείας, που αφορούσαν την επικρατούσα στην Ελλάδα θρησκεία, το αυτοκέφαλο της Εκκλησίας, την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης.

1.5 ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ

Αντίθετα από ότι συνέβη στην Ανατολή, στη Δύση τα συστήματα ρυθμίσεως των σχέσεων Κράτους –Εκκλησίας, παρουσιάζουν ιδιαίτερα εξωτερικά γνωρίσματα κι έτσι ξεχωρίζουν με αρκετή σαφήνεια μεταξύ τους.

Αρχικά στα βαρβαρικά κράτη επικρατούσε ένα κλίμα συνεργασίας ανάμεσα στους φορείς πολιτειακής και εκκλησιαστικής εξουσίας. Στα μέσα του 9ου αιώνα, με την ίδρυση του παπικού κράτους στην κεντρική Ιταλία, συγκεντρώθηκε στα ίδια χέρια και η κοσμική και η εκκλησιαστική εξουσία. Ωστόσο, σε αντιστάθμισμα αυτής της αυξημένης δύναμης της Εκκλησιαστικής ηγεσίας, εκδηλώνεται, ιδιαίτερα στις γερμανικές χώρες, σοβαρή ανάμιξη της πολιτείας στα εκκλησιαστικά πράγματα.

Η αντίδραση σε αυτή την κατάσταση οδήγησε στο άλλο άκρο. Η Εκκλησία, δηλαδή, άρχισε, για να αποφύγει τις επεμβάσεις της Πολιτείας, να εγείρει αξιώσεις για ενεργή συμμετοχή της σε καθαρά πολιτειακές διαδικασίες. Το σύστημα αυτό χαρακτηρίστηκε ως Ιεροκρατικό ή Παποκαιοσαρισμός και ο αγώνας για την επιβολή του καλύπτει τους 11ο-14ο αιώνα. Τελείως αντίθετο από το σύστημα αυτό ήταν το Καισαροπαπικό (14ος αιώνας κι έπειτα) που συνίστατο στη νομιμοποίηση των κρατικών επεμβάσεων σε ουσιώδη θέματα της εκκλησιαστικής διοικήσεως. Ακόμη εντονότερη μορφή πήραν οι επεμβάσεις αυτές στα κράτη της θρησκευτικής μεταρρυθμίσεως (16ος αιώνας), όπου τα διοικητικά θέματα της Εκκλησίας, ρυθμίζονταν από τους κοσμικούς ηγεμόνες. Το σύστημα αυτό είναι γνωστό ως περιφερειακό ή Εδαφισμός (territorialismus). Όλη αυτή η σταδιακή επέκταση των πολιτειακών επεμβάσεων έφτασε στο απόγειό της με τη Γαλλική Επανάσταση. Το 19ο αιώνα, με τη βοήθεια των φιλελεύθερων Συνταγμάτων, κατόρθωσε η Εκκλησία να επιτύχει την ανεξαρτησία της, στα πλαίσια ενός συστήματος που ονομάστηκε Ομοταξία. Στις τελευταίες όμως δεκαετίες αυτού του αιώνα ξαναρχίζουν οι πολιτειακές επεμβάσεις, οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα το χωρισμό Κράτους- Εκκλησίας που καθιερώθηκε σε πολλές χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Από την παραπάνω ιστορική αναδρομή, και γενικότερα από την ανά τους αιώνες

ιστορική διαδρομή της διαμόρφωσης των σχέσεων Εκκλησίας- Πολιτείας, διαπιστώνει κανείς τη μεγάλη ποικιλία που εμφανίζεται ως προς τη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των δύο σημαντικότερων αυτών θεσμών. Έτσι, εμφανίστηκαν διάφορα συστήματα που κατά καιρούς και κατά χώρες διείπαν και διέπουν τις εν λόγω σχέσεις.

Κατ' αρχήν, γίνεται λόγος για πολιτειοκρατικό σύστημα. Πολιτειοκρατικό σύστημα σημαίνει, όπως μπορεί κανείς να διαπιστώσει και από την ετυμολογία της λέξης, ότι η Πολιτεία επικρατεί της Εκκλησίας, επεμβαίνει στα ζητήματά της και τα ρυθμίζει, έστω και αν οι ρυθμίσεις αυτές έχουν προστατευτικό χαρακτήρα. Όταν το σύστημα αυτό τείνει προς την απόλυτη και ολοκληρωτική επικράτηση της Πολιτείας, τότε μιλάμε για καισαροπαπισμό, ενώ για σύστημα της «νόμω κρατούσης Πολιτείας» γίνεται λόγος όταν η επικράτηση της Πολιτείας είναι ηπιότερης μορφής.

Στον αντίποδα του πολιτειοκρατικού βρίσκεται το ιεροκρατικό ή θεοκρατικό σύστημα. Σε αυτή την περίπτωση, η Εκκλησία επικρατεί της Πολιτείας, διοικεί η ίδια πλήρως ή εν μέρει τα κοσμικά ζητήματα και επιβάλλει, άλλοτε σε μικρότερη και άλλοτε σε μεγαλύτερη έκταση, τη θέλησή της.

Σύστημα χωρισμού Εκκλησίας- Πολιτείας, υπάρχει όταν ούτε η πρώτη ούτε η δεύτερη αναμειγνύονται στα ζητήματα της άλλης, αλλά η καθεμιά ασχολείται και αποφασίζει μόνο για τα δικά της ζητήματα. Στο σύστημα αυτό μπορεί να υπάρχει αμοιβαία ή μονομερής αδιαφορία για το έτερο μέρος ή αμοιβαίο ή μονομερές ενδιαφέρον. Όταν μάλιστα το ενδιαφέρον είναι αμοιβαίο και αυξημένο και οδηγεί σε συνεργασία, γίνεται λόγος για σύστημα «συναλληλίας». Όταν η συνεργασία γίνεται στη βάση της ισοτιμίας, αντί για τον όρο «σύστημα χωρισμού», προκρίνεται ο όρος «σύστημα ομοταξίας». Και σε αυτή την περίπτωση όμως ισχύει η αρχή της μη ανάμιξης.

Σε σύνοψη όλων των ανωτέρω, θα μπορούσε να λεχθεί ότι τα συστήματα υπάγονται σε δύο ευρύτερες κατηγορίες: α) Εκείνη του παρεμβατισμού και της ανάμιξης, όπου επικρατεί συνήθως η Πολιτεία. Αμιγώς ή προέχοντος ιεροκρατικά συστήματα στην εποχή μας είναι άγνωστα, τουλάχιστον στις προηγμένες κοινωνίες- το πολύ να έχουμε επιμέρους συμπτώματα ιεροκρατίας και β) Εκείνη του χωρισμού και της ανεξαρτησίας των δύο μερών. Ως προς τη βασική αυτή διάκριση οι όροι «συναλληλία» και «ομοταξία» είναι αόριστοι.

Στην Ελλάδα ισχύει σύστημα της «νόμω κρατούσης Πολιτείας», με τάσεις «συναλληλίας», ενώ στις περισσότερες ευρωπαϊκές και αμερικανικές χώρες επικρατούν συστήματα χωρισμού σε διάφορες παραλλαγές.

2.2 ΤΟ ΙΣΧΥΟΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΣΤΗΜΑ

Οι επεμβάσεις της ελληνικής Πολιτείας στα της ελληνορθόδοξης Εκκλησίας και η ανάμιξη της τελευταίας σε πολιτειακά θέματα, διαμορφώνουν το ιδιόμορφο σημερινό ελληνικό σύστημα σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας. Το παρεμβατικό σύστημα που ισχύει στην Ελλάδα, χαρακτηρίζεται από τα εξής:

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Οι οργανισμοί της Εκκλησίας λειτουργούν ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας, που ρυθμίζει οργανωτικά, διοικητικά και λειτουργικά θέματα της Εκκλησίας, ψηφίζεται με νόμο και όχι με πράξη της Εκκλησίας, καθώς επίσης και οι Εκπρόσωποι της Εκκλησίας (π.χ. Μητροπολίτες) εκλέγονται μεν από τα όργανά της, αλλά διορίζονται με πράξη της Πολιτείας (προεδρικά διατάγματα). Η εκκλησιαστική αυτοδιοίκηση ελέγχεται από το Κράτος με

ειδικές υπηρεσίες του (στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων). Κρατικά Δικαστήρια (π.χ. το ΣτΕ) μπορούν να ακυρώνουν πράξεις εκκλησιαστικών οργάνων. Χαρακτηριστικά, ο ν.5383/32 «περί των Εκκλησιαστικών Δικαστηρίων και της προ αυτών διαδικασίας», επεμβαίνει στην εσωτερική εκκλησιαστική δικαιοσύνη. Γενικότερα η Πολιτεία μπορεί να τροποποιεί κανόνες της Εκκλησίας («ιερούς κανόνες») που τους θεωρεί «μη δογματικούς» (αλλά διοικητικούς) και «μη θεμελιώδεις». Οι κληρικοί μισθοδοτούνται και συνταξιοδοτούνται από το κράτος, με αντίστοιχη επιβάρυνση όλων των φορολογούμενων Ελλήνων, ορθόδοξων χριστιανών και μη.

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΕ ΚΡΑΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Δεν επεμβαίνει μόνο το Κράτος στα ζητήματα της Εκκλησίας, ως ρυθμιστής των οργανωτικών, διοικητικών και λειτουργικών θεμάτων της, αλλά και η Εκκλησία αναμιγνύεται είτε σε νομοθετικό επίπεδο, είτε και ευρύτερα. Το Κράτος, δηλαδή, δεν διατηρεί αμιγή το λαϊκό του χαρακτήρα και ανόθευτη τη θρησκευτική του ουδετερότητα.

Στο νομοθετικό επίπεδο, επεμβάσεις παρατηρούνται είτε στα πλαίσια του Συντάγματος- όπου οι επεμβάσεις είναι σαφώς λιγότερες από ό,τι στα προηγούμενα Συντάγματα- είτε στο πλαίσιο της κοινής νομοθεσίας.

Έτσι, στην προμετωπίδα του συνταγματικού κειμένου γίνεται επίκληση «της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος». Τα ο άρθρο 3 του Συντάγματος προβλέπει ως «επικρατούσα» θρησκεία στην Ελλάδα τη θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας του Χριστού, που γνωρίζει κεφαλή «τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό».

Επίσης, στο άρθρο 33 παρ. 2 προβλέπεται ότι ο εκλεγόμενος Πρόεδρος της Δημοκρατίας ορκίζεται στο όνομα «της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος». Αξίζει να σημειωθεί εδώ, ότι το Σύνταγμα δεν επαναλαμβάνει την παλαιά συνταγματική διάταξη, ότι ο αρχηγός του Κράτους πρέπει να πρεσβεύει τη θρησκεία της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Επίσης, το άρθρο 16 παρ. 2 του Συντάγματος θεωρεί σκοπό της Παιδείας και την ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης.

Στο επίπεδο της κοινής νομοθεσίας, και συγκεκριμένα στον Καταστατικό Χάρτη της Εκκλησίας που είναι νόμος του Κράτους (ν.590/77), η Εκκλησία της Ελλάδος δηλώνεται ως «θείον καθίδρυμα», που έχει «κεφαλήν τον Κύριον ημών Ιησού Χριστό». Επίσης, στα άρθρα 198 επ. του ΠΚ προβλέπεται προνομιακή ποινική προστασία της θρησκευτικότητας.

Ο ν.1566/1985 αναφέρει τα «γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης», που τα κατατάσσει ανάμεσα στους σκοπούς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, ο συνήθως προβλεπόμενος για τους πολίτες όρκος είναι θρησκευτικός, ενώ καθιερώνεται διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών στα σχολεία. Βεβαίως, γίνονται ανεκτές εξαιρέσεις από τον θρησκευτικό όρκο και τη διδασκαλία των θρησκευτικών (π.χ. για μη χριστιανούς), αλλά και για τους χριστιανούς είναι αμφίβολο, αν το Κράτος μπορεί να τους εξαναγκάζει να θρησκευούνται ενεργά.

Ωστόσο, ανάμιξη της Εκκλησίας υπάρχει και πέρα από νομοθετικές προβλέψεις, σε διάφορα επίπεδα της καθημερινής δραστηριότητας. Για παράδειγμα, ο εορτασμός και τα εγκαίνια καθαρά κοσμικών εκδηλώσεων με αγιασμό και θρησκευτικές ευλογίες (ακόμη και της κάθε χρόνο εναρκτήριας συνεδρίασης της Βουλής). Χαρακτηριστικό ανάμιξης της Εκκλησίας σε χώρους άσκησης πολιτειακής εξουσίας, είναι και η ανάρτηση χριστιανικών εικόνων ή του χριστιανικού σταυρού σε αίθουσες δικαστηρίων. Επίσης, η θρησκευτική κηδεία καταλήγει να είναι ο μόνος τρόπος (νομικά όχι αναγκαίος) αποχαιρετισμού των νεκρών, επειδή δεν είναι γνωστή σήμερα

στην Ελλάδα άλλη ανάλογη τελετή.

Σχετικά με το ζήτημα των εορτών οι οποίες αποτελούν αργίες δημοσίων υπηρεσιών και εργαζομένων, δεν τίθεται ζήτημα εκκλησιαστικής επέμβασης σε θέματα κοσμικά. Και αυτό γιατί οι εορτές αυτές (Κυριακή αργία, Χριστούγεννα, Πάσχα κτλ.) πέρασαν οριστικά στη διοικητική και την εργατική νομοθεσία και πολιτογραφήθηκαν ως όχι μόνο θρησκευτικές αλλά και κοσμικές αργίες. Σαν τέτοιες υπόκεινται βέβαια σε τροποποιήσεις από την πολιτειακή εξουσία. Σε τυχόν κατάργηση αργίας αυτού του είδους από την Πολιτεία, θα πρέπει πάντως να συνυπολογίζεται η ανάγκη σεβασμού της ελευθερίας άσκησης των θρησκευτικών καθηκόντων των ενεργά θρησκευόμενων πολιτών (άρθρο 13 Συντ.), π.χ. να μην παρεμποδίζεται ουσιωδώς η άσκηση αυτών των καθηκόντων (πλην λογικών εξαιρέσεων), όπως η επιθυμία (και πρακτική) εργαζόμενου για εκκλησιασμό του τις πρωινές ώρες της Κυριακής.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι οι αμοιβαίες επεμβάσεις είναι πολλές και σημαντικές. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, όπου ισχύει έντονα παρεμβατικό σύστημα, θα πρέπει να ακολουθούνται και να τηρούνται βασικές αρχές στις μεταξύ τους σχέσεις, προκειμένου να αποφεύγονται συγχύσεις και έντονες συγκρούσεις μεταξύ των δύο θεσμών. Για τις αρχές αυτές γίνεται λόγος αμέσως παρακάτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ-ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

3.1 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΜΕΡΩΝ

Πολιτεία και Εκκλησία έχουν η καθεμιά διαφορετική αποστολή, η καθεμιά έχει πρωτογενή εξουσία να επιτελεί το έργο της στην επιδίωξη του σκοπού της. Η αποστολή της Πολιτείας είναι «κοσμική», δηλαδή έργο της είναι να οργανώνει και να ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις με τρόπο δεσμευτικό και εξαναγκαστό. Η αποστολή της Εκκλησίας είναι κατ' εξοχήν πνευματική, θρησκευτική, μεταφυσική.

Πηγή της εξουσίας του κάθε μέρους, είναι για την Πολιτεία ο λαός (άρθρο 1 του Συντάγματος), για την Εκκλησία η πίστη των μελών της στο θείο, την οποία οι πιστοί είναι ελεύθεροι να την έχουν και να την ασκούν. Πρόκειται για μία από τις πρωταρχικές ελευθερίες, που επιβεβαιώνεται και επικυρώνεται και από το Σύνταγμα (Σ άρθρο 13). Ένα δημοκρατικό Σύνταγμα δεν μπορεί να μην αναγνωρίζει μια τέτοια θεμελιώδη ελευθερία-την ελευθερία συνείδησης- βεβαίως υπό περιορισμούς, όπως αυτοί του άρθρου 13.

Τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες των δύο μερών δεν πρέπει να συγχέονται μεταξύ τους, γιατί αυτό οδηγεί σε νόθευση ή υπέρβαση της αποστολής τους, αλλά και σε ένταση ή ανοιχτές συγκρούσεις μεταξύ τους. Και οδηγεί σε παραβίαση των δύο επόμενων, καίριων για μια δημοκρατία αρχών, οι οποίες ανάγονται ακριβώς στη διάκριση της αποστολής Πολιτείας και Εκκλησίας.

3.2 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ (ΩΣ ΣΥΝΕΠΕΙΑ ΤΗΣ) ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΜΗ ΘΡΗΣΚΕΥΟΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Οσοδήποτε μεγάλη κι αν είναι η θρησκευτική ομοιογένεια ενός λαού, τελικά λαός και πλήρωμα της Εκκλησίας δεν συμπίπτουν.

Ο λαός οργανώνεται καθολικά σε ένα κράτος, το οποίο έτσι εκφράζει και εκπροσωπεί το σύνολο του λαού. Η κρατική εξουσία είναι αυτή που ρυθμίζει τις κοινωνικές σχέσεις όλων των πολιτών, συνεπώς δεν μπορεί να είναι παρά λαϊκή εξουσία, εξουσία όλου του λαού, θρησκευόμενων και μη, χριστιανών ορθόδοξων και ετερόδοξων, αλλόθρησκων, άθρησκων και άθεων. Η καθολικότητα είναι χαρακτηριστικό της

λαϊκής εξουσίας . Όλοι δικαιούνται να συμμετέχουν άμεσα ή έμμεσα στη λήψη των αποφάσεων.

Στην Εκκλησία, αντίθετα, δεν ισχύει η αρχή της καθολικότητας. Έτσι, ενώ όλοι οι πολίτες ανήκουν στο Κράτος, στην Εκκλησία ανήκουν μόνο οι πιστοί της, αφού ο καθένας είναι ελεύθερος (ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης) να θέτει τον εαυτό του εκτός οργανωμένης θρησκείας ή εκτός θρησκείας. Τυχόν αποφασιστική, λοιπόν, αρμοδιότητά της σε θέματα πολιτικής διοίκησης και κοινωνικής οργάνωσης θα σήμαινε αντίστοιχο περιορισμό των αρμοδιοτήτων της δημοκρατικής πολιτείας.

Θρησκευτική ελευθερία, λοιπόν, σημαίνει ότι κάθε πολίτης είναι ελεύθερος να ανήκει ή να μην ανήκει σε μία θρησκεία, να μεταβάλει θρησκευτικές αντιλήψεις, να είναι άθεος κλπ. Κανείς δεν μπορεί να εξαναγκάζεται να λειτουργεί ως πολίτης μέσω μιας θρησκείας. Σημαίνει, επίσης, απαγόρευση διακρίσεων, δηλαδή άνισης μεταχείρισης των πολιτών για θρησκευτικούς λόγους. Κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να πρεσβεύει ή να μην πρεσβεύει μια οποιαδήποτε θρησκεία ή δόγμα ή αίρεση ή θρησκευτική δοξασία, να μεταβάλει τις σχετικές απόψεις του, να τις εκδηλώνει ή να μην τις αποκαλύπτει και να μην υφίσταται δυσμενή μεταχείριση ούτε καν να ενοχλείται γι' αυτό και γενικότερα για τις όποιες θρησκευτικές ή αντιθρησκευτικές αντιλήψεις του, ούτε να υποχρεώνεται να μετέχει ή να εντάσσεται, άμεσα ή έμμεσα, σε ενέργειες ή διαδικασίες ή τύπους ή τελετές κλπ., που ταιριάζουν σε ορισμένες θρησκευτικές απόψεις.

Αξίζει να σημειωθεί το εξής: λέγεται και υπό το ισχύον Σύνταγμα, ότι η προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας είναι σχετική. Τούτο ισχύει πράγματι για κάθε ελευθερία. Για τη θρησκευτική ελευθερία σε κανονιστικό επίπεδο σημαίνει μόνο, ότι κανείς δεν μπορεί, ασκώντας την ελευθερία του αυτή, να προσβάλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη (άρθρο 13 παρ. 2 του Συντάγματος), ούτε να αθετεί νόμιμες υποχρεώσεις του (άρθρο 13 παρ.4 του Συντάγματος), στο μέτρο που ο νόμος μπορεί να του τις επιβάλει. Πρόκειται για υποχρεώσεις που έχουν σχέση με την ασφάλεια της χώρας, τη δημόσια υγεία και εν γένει την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων πολιτών. Η σχετικότητα αυτή, δηλαδή, δεν θίγει την ουσία της θρησκευτικής ελευθερίας.

Συνέπεια της παραπάνω θρησκευτικής ελευθερίας, είναι η αρχή του μη θρησκευόμενου Κράτους, που σημαίνει πως εφόσον εκπροσωπεί όλους τους πολίτες, δεν πρέπει να θρησκεύεται. Η θρησκευτική αυτή ουδετερότητα του Κράτους είναι επιταγή της Δημοκρατίας. Πρακτικά, η ουδετερότητα αυτή σημαίνει ότι η Πολιτεία δεν πρέπει να εμφανίζεται ως θρησκευόμενο κράτος (αλλά ως λαϊκό ή κοσμικό), και να αφήνει το «θρησκεύεσθαι» στον καθένα από τους πολίτες της, που μπορεί να ασκεί αυτή την ελευθερία του μόνος του ή σε θρησκευτικές οργανώσεις ή εκκλησίες. Η θρησκευτική ουδετερότητα βεβαίως δεν σημαίνει ότι το Κράτος δεν μπορεί να σέβεται το θρησκευτικό αίσθημα των πολιτών και να το προστατεύει. Οφείλει, αντίθετα, να κατοχυρώνει τη θρησκευτική συνείδηση κάθε πολίτη (άρα όποια κι αν είναι η θρησκεία του), καθώς και την άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας και την ικανοποίηση των λατρευτικών και λοιπών θρησκευτικών αναγκών του. Η προστασία αυτή είναι προστασία ατομικών δικαιωμάτων, που τελικά καταλήγει να είναι προστασία κάθε θρησκείας και βρίσκει την κατοχύρωσή της ακριβώς στο άρθρο 13 του Συντάγματος. Η παροχή προστασίας σε όλους όσοι έχουν την ανάγκη της για την άσκηση τη θρησκευτικής τους ελευθερίας, δεν θίγει τη θρησκευτική ουδετερότητα του Κράτους. Αντίθετα, η άρνησή της θα ήταν μεροληψία, π.χ. υπέρ του μη θρησκεύεσθαι. Φυσικά, το Κράτος θα πρέπει να προστατεύει σύμφωνα με την ίδια συνταγματική επιταγή (της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης) και εκείνους που δεν θέλουν να θρησκεύονται.

Από τα παραπάνω προκύπτει, ότι η θρησκευτική ουδετερότητα της Πολιτείας όχι μόνο δεν προσκρούει στο Σύνταγμα, αλλά επιβάλλεται από αυτό και συγκεκριμένα από τα άρθρα 1, 2, 4, 5 και ιδίως από το άρθρο 13, που καθιερώνει τον θεμελιώδη κανόνα για τη θρησκευτική ελευθερία των πολιτών.

3.3 ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Η ρύθμιση των εκκλησιαστικών θεμάτων πρέπει να ανήκει στα όργανα της Εκκλησίας και τα μέλη της. Η Εκκλησία ως πνευματικός φορέας δεν αντλεί τη δύναμή της από την Πολιτεία-το πολύ από τον υπέρτατο νόμο της Πολιτείας, το Σύνταγμα και συγκεκριμένα από τις διατάξεις του που κατοχυρώνουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (ελευθερίες έκφρασης, συνείδησης κλπ.), που όμως ένα δημοκρατικό Σύνταγμα είναι αυτονόητο ότι θα κατοχυρώνει.

Έχει υποστηριχθεί η γνώμη ότι χρειάζεται εξουσιοδότηση από το νόμο, κατά το άρθρο 43 του Συντάγματος, για να ασκήσει ρυθμιστική αρμοδιότητα η Εκκλησία. Ωστόσο, τα άρθρα 2 παρ.1, 5 παρ.1, 12 παρ.1, 13 του Συντάγματος, κατοχυρώνουν την ελευθερία δράσης, το αυτεξούσιο των ατόμων, μεμονωμένα ή οργανωμένα δρώντων. Στην κρατική εξουσία υπάρχουν όρια, πέρα από τα οποία υπάρχουν οι ελευθερίες. Όπου δεν υπάρχουν οι απαγορεύσεις και οι περιορισμοί του Κράτους και των νόμων του, υπάρχει η ελευθερία δράσης και ανάπτυξης, χωρίς γι' αυτό να χρειαζόμαστε ειδική εξουσιοδότηση. Στην πράξη, μία από τις σημαντικότερες εκφράσεις αυτών των ελευθεριών, είναι η θρησκευτική ελευθερία. Με την αυτονόητη, λοιπόν, επιφύλαξη των παραπάνω απαγορεύσεων και περιορισμών και η Εκκλησία έχει αυτές τις ελευθερίες, που ασκώντας τις μπορεί να θέτει δικούς της κανόνες (όχι κανόνες-πολιτειακού- δικαίου), δηλαδή να αυτονομείται. Μία δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία αφήνει πάντοτε χώρους τέτοιας ελευθερίας και αυτονομίας σε άτομα ή οργανώσεις. Εξάλλου, τίποτα δεν εμποδίζει, κατά τη συνταγματική έννομη τάξη μας, την αναγνώριση πεδίων αυτοκαθορισμού και αυτονομίας. Ας σημειωθεί ότι ο προβλεπόμενος (άρθρο 3 παρ.1 του Συντάγματος) Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας, μπορεί, αλλά δεν απαιτείται, κατά τη συνταγματική αυτή διάταξη, να είναι νόμος του Κράτους. Μόνο αν έπρεπε να είναι νόμος, θα είχαμε συνταγματικό περιορισμό της αυτονομίας και ανάγκη για εξουσιοδότηση από τον εν λόγω νόμο- Καταστατικό χάρτη για ρύθμιση ειδικότερης ύλης που ανήκει σε αυτόν, αλλά που ο ίδιος ο νόμος δεν θέλει να την περιλάβει.

3.4 ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΜΟΙΒΑΙΟΥ ΣΕΒΑΣΜΟΥ

Η Εκκλησία, αναγνωρίζοντας την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, πρέπει να σέβεται τη θρησκευτική ουδετερότητα του Κράτους, και τη λαϊκή κυριαρχία και άρα να παραιτείται από τυχόν αναγκαστική, μέσω του Κράτους, επιβολή των απόψεών της.

Αντίστοιχα η Πολιτεία οφείλει να σέβεται το θρησκευτικό συναίσθημα των πιστών πολιτών της, άρα και κάθε θρησκευτικό οργανισμό και την αποστολή του. Πρέπει να αναγνωρίζει την ιστορική εθνική συμβολή της ελληνορθόδοξης Εκκλησίας, ιδίως για την επιβίωση του ελληνισμού και τη διάσωση των παραδόσεών του.

Επίσης, η Πολιτεία πρέπει, για χάρη των θρησκευόμενων πολιτών της, να προσφέρει και θετική υποστήριξη στην Εκκλησία. Με νόμο μπορεί να προβλέπει περιπτώσεις κρατικής συνδρομής, προστασία των κληρικών και του διοικητικού προσωπικού της Εκκλησίας, ακόμη και μισθοδοσία, συνταξιοδότηση και υγειονομική περίθαλψη, όσο δεν είναι οικονομικά αυτάρκης η Εκκλησία.

Πολιτεία και Εκκλησία μπορούν να συνεργάζονται-σε εκούσια βάση, δηλ. εφόσον και οι δύο πλευρές το επιθυμούν- σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Έκφραση γνώμης

από την Εκκλησία για πολιτειακές υποθέσεις (π.χ. νομοσχέδια που την ενδιαφέρουν) είναι πάντοτε δυνατή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ ΣΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Με το Σύνταγμα του 1975, διευρύνεται το περιεχόμενο της θρησκευτικής ελευθερίας, ενώ «χαλαρώνουν» πράγματι οι σχέσεις Κράτους και Ορθόδοξης Εκκλησίας. Από την άλλη όμως πλευρά, γίνεται ρητή και σαφέστερη η θεμελίωση της αρμοδιότητας του κοινού νομοθέτη να ρυθμίζει τα της Εκκλησίας.

Το άρθρο 3 του Συντάγματός μας, επιφυλάσσεται στην παρ.1 υπέρ του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος, ενώ το άρθρο 72παρ.1 καταγράφει μεταξύ των νόμων, η ψήφιση των οποίων μπορεί να γίνει μόνο από την Ολομέλεια της Βουλής, και αυτούς που ρυθμίζουν «τα θέματα του άρθρου 3». Επιπλέον, το άρθρο 105 προσθέτει μια κρίσιμη αντιδιαστολή του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους, για την επικύρωση του οποίου-μετά τη σύνταξή του από τις είκοσι κυρίαρχες μονές- συμπράττουν (άρθρο 105 παρ.3) το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Βουλή των Ελλήνων.

4.1 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΗΣ ΟΜΟΤΑΞΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

Σύμφωνα με τα παραπάνω, λοιπόν, είναι προφανές ότι εισάγεται ένα σύστημα αναγνωρισμένης ομοταξίας, μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας αφενός και του Οικουμενικού Πατριαρχείου αφετέρου. Η ομοταξία αυτή, αναγνωρίζεται από τα άρθρα 3 και 105 του Συντάγματος. Άλλωστε, ο Πατριαρχικός (και Συνοδικός) Τόμος του 1850 και η Συνοδική Πράξη του 1928, που μνημονεύονται στο άρθρο 3 παρ.1, είναι μη κρατικές πράξεις και μάλιστα πολύ προγενέστερες του Συντάγματος.

4.2 Ο ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ

Τέτοια «ομοταξία» δεν αναγνωρίζεται στην Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία δεν έχει κατά το Σύνταγμα αυτόνομη κανονιστική αρμοδιότητα ως προς τη σύνταξη του Καταστατικού Χάρτη. Ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι νόμος του Κράτους, με πρόβλεψη για την παροχή των ευρύτερων δυνατών (κατά το άρθρο 43 του Συντάγματος) νομοθετικών εξουσιοδοτήσεων προς τα όργανα της ίδιας της Εκκλησίας της Ελλάδος.

Το γεγονός ότι η Εκκλησία της Ελλάδος, όσο παραμένει ν.π.δ.δ., κατά τις νομικές της σχέσεις δεν έχει αυτόνομη εκ του Συντάγματος κανονιστική και νομοθετική αρμοδιότητα, δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να διαδραματίσει σοβαρό ρόλο στην προνομοθετική διαδικασία κατάρτισης του σχεδίου του Καταστατικού Χάρτη και των συμπληρώσεων και τροποποιήσεών του, πριν αυτό εισαχθεί ως σχέδιο νόμου στη Βουλή.

Από την άλλη πλευρά, στο πλαίσιο του άρθρου 43 του Συντάγματος, που οργανώνει την άσκηση της κανονιστικής αρμοδιότητας, λαμβανομένου υπ' όψη και του γεγονότος πως η Εκκλησία ναι μεν είναι ν.π.δ.δ., προπάντων όμως είναι ιερό καθίδρυμα, σώμα της κοινωνίας των πολιτών και υποκείμενο άσκησης των συνταγματικών δικαιωμάτων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι παρεχόμενες στην Εκκλησία νομοθετικές εξουσιοδοτήσεις για την έκδοση κανονιστικών πράξεων,

μπορεί να είναι οι ευρύτερες δυνατές. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας μπορεί να μην έχει καθόλου το χαρακτήρα νόμου του Κράτους. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε αποδοχή της ύπαρξης μιας αυτόνομης κανονιστικής αρμοδιότητας της Εκκλησίας, γεγονός που αποκλίνει από τη συνταγματικά καθορισμένη νομοπαραγωγική διαδικασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Η ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ

5.1 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Σημαντικό ζήτημα με το οποίο πρέπει να ασχοληθούμε, και που αποτελεί μία ιδιαίτερα λεπτή όψη της θρησκευτικής ελευθερίας αλλά και των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας, είναι το ζήτημα της γνωστοποίησης των θρησκευτικών πεποιθήσεων προς διάφορες κρατικές αρχές και για διάφορους λόγους.

Τέτοιες γνωστοποιήσεις είναι πολύ συχνά αναγκαίες για την ατομική και ομαδική άσκηση της θρησκευτικής ελευθερίας.

Α. Η μη εκπλήρωση των στρατιωτικών υποχρεώσεων για λόγους συνειδησιακής αντίρρησης, σοβαρής και τεκμηριωμένης, προϋποθέτει τη δήλωση της αντίρρησης αυτής και την αναγωγή της σε κάποιες θρησκευτικές πεποιθήσεις. Αυτό γίνεται με τους λειτουργούς τόσο της ορθόδοξης θρησκείας (ή όσους πρόκειται να γίνουν τέτοιοι) όσο και κάθε «γνωστής» θρησκείας, σύμφωνα με την ισχύουσα στρατολογική νομοθεσία.

Β. Η απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών και από συναφείς σχολικές υποχρεώσεις, όπως ο εκκλησιασμός ή η ομαδική προσευχή, προϋποθέτει επίσης σχετική δήλωση, η οποία αρκεί να γίνει χωρίς να επιτρέπεται βαθύτερος έλεγχος της αξιοπιστίας της.

Γ. Οικειοθελής δήλωση ως προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις είναι και η τέλεση του θρησκευτικού γάμου, εφόσον αυτή καταχωρίζεται από την αρμόδια κρατική αρχή και έχει έννομες συνέπειες.

Δ. Σε ορισμένα ευρωπαϊκά κράτη, η ένταξη σε μία εκκλησία συνεπάγεται την υπαγωγή σε ειδικό καθεστώς εκκλησιαστικής φορολογίας από το Κράτος, που παύει μόλις ο φορολογούμενος δηλώσει ότι αποχωρεί από την Εκκλησία αυτή. Όλα αυτά όμως δηλώνονται ενώπιον αρμόδιας κρατικής αρχής που τα καταχωρίζει.

Ε. Επίσης το όνομα ενός προσώπου και η αλλαγή του λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, αλλά και η αμφίεση που υποδηλώνει θρησκευτική πεποίθηση και συνιστά στοιχείο της εικόνας του προσώπου (π.χ. κληρικός που φέρει το σχήμα ή ινδουιστής που φέρει το σαρίκι) μπορεί να συνιστά οικειοθελή δήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων προς την κρατική αρχή, εφόσον αυτή τηρεί φωτογραφικό αρχείο.

ΣΤ. Τέλος, αυτό συμβαίνει όταν ζητείται από τα μέλη μιας θρησκευτικής συσσωμάτωσης η ίδρυση ναού ή ευκτήριου οίκου ή όταν ζητείται άδεια για την ίδρυση ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού για την προβολή συγκεκριμένων θρησκευτικών πεποιθήσεων και απόψεων ή όταν ιδρύεται σωματείο θρησκευτικού χαρακτήρα και ζητείται η εγγραφή του στα βιβλία του πρωτοδικείου της έδρας του ή όταν συνίσταται ίδρυμα θρησκευτικού χαρακτήρα με την έκδοση σχετικού προεδρικού διατάγματος κ.ο.κ.

Βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από όλα τα παραπάνω είναι πως η δήλωση των θρησκευτικών πεποιθήσεων προς κρατική αρχή είναι σε αρκετές περιπτώσεις στοιχείο αναγκαίο για τη θετική προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας.

5.2 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ

Το ζήτημα της αναγραφής του θρησκευάτος στις αστυνομικές ταυτότητες, που βρέθηκε στο επίκεντρο της επικαιρότητας αρκετές φορές στο παρελθόν, εντάσσεται στην ευρύτερη αυτή προβληματική σχετικά με τη γνωστοποίηση των θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Με βάση, λοιπόν, το διεθνές, κοινοτικό και εθνικό πλαίσιο προστασίας του ατόμου από τη συλλογή και επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, για να είναι θεμιτή η συλλογή και άρα η καταχώρηση σε αρχείο και μάλιστα δημόσιο του θρησκευάτος ενός ατόμου, πρέπει να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις: Πρώτον, η συλλογή και επεξεργασία του στοιχείου αυτού, να προβλέπεται από το νόμο και να είναι πρόσφορη και αναγκαία για την εξυπηρέτηση του δεδηλωμένου σκοπού του νόμου. Και δεύτερον, ο ενδιαφερόμενος να συναινεί μετά λόγου γνώσεως και αβίαστα στη συλλογή και επεξεργασία αυτού ειδικά του στοιχείου, που συγκαταλέγεται μεταξύ των «ευαίσθητων».

Το πρόβλημα μπορεί, συνεπώς, να εντοπιστεί τώρα στη συλλογή και επεξεργασία του στοιχείου του θρησκευάτος, προκειμένου αυτό να καταχωριστεί στις ταυτότητες αλλά και στο αντίστοιχο αρχείο της αρμόδιας αρχής.

Η απόφαση που εξέδωσε σχετικά με τη μη αναγραφή του θρησκευάτος στις αστυνομικές ταυτότητες η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα του ν. 2472/97, θέτει μία σειρά από μεθοδολογικά προβλήματα και από προβλήματα σχετικά με τη διαδικασία και τα όρια ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, από μία διοικητική αρχή, έστω και ανεξάρτητη:

Τα προβλήματα αυτά αφορούν, πρώτον, το επίπεδο στο οποίο διεξάγεται ο έλεγχος επί της νομοθεσίας περί ταυτοτήτων. Στην απόφαση της Αρχής, συμφύεται, αφενός μεν, ένας έλεγχος με βάση το νόμο περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων που θεωρείται-χωρίς ειδικότερη αιτιολογία- όχι μόνο νεότερος αλλά και θεματικά ειδικότερος της νομοθεσίας περί ταυτοτήτων, αφετέρου δε, ένας έλεγχος αναγόμενος σε υπέτερους κανόνες δικαίου, είτε συνταγματικούς, είτε διεθνείς, είτε κοινοτικούς. Τα προβλήματα αφορούν, δεύτερον, τον βασικό νομικό συλλογισμό της Αρχής, σύμφωνα με τον οποίο σημασία για κάθε προσωπικό δεδομένο έχει η συλλογή και επεξεργασία του στην ελεγχόμενη περίπτωση να είναι πρόσφορη και αναγκαία για το σκοπό της συλλογής. Στο πλαίσιο του βασικού συλλογισμού της η Αρχή διαπιστώνει ότι, εφόσον νόμιμος σκοπός της ύπαρξης, έκδοσης και επίδειξης της ταυτότητας είναι ο έλεγχος της ταυτοπροσωπίας του κατόχου ή του φέροντος το δελτίο ταυτότητας, το θρήσκευμα ως στοιχείο δεν είναι ούτε αναγκαίο ούτε πρόσφορο γι' αυτή την επεξεργασία.

Ωστόσο, η σχετική πράξη της Αρχής έπρεπε να απευθυνθεί στο νομοθέτη και όχι στη διοίκηση, κι αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία και για λόγους αναγόμενους στον ίδιο τον δημοκρατικό και κοινοβουλευτικό χαρακτήρα του πολιτεύματος. Έπρεπε, λοιπόν, να απευθυνθεί στο νομοθέτη, ο οποίος οφείλει να επιληφθεί αντιμετωπίζοντας όλο το ευρύ φάσμα των λεπτών θεμάτων που προαναφέρθηκαν.

Από νομικής απόψεως, λοιπόν, σε ένα σύγχρονο δελτίο αστυνομικής ταυτότητας, που μπορεί να είναι και ταξιδιωτικό έγγραφο και το οποίο λειτουργεί ως δελτίο αναγνώρισης του προσώπου, το θρήσκευμα δεν θα έπρεπε να περιλαμβάνεται. Γι' αυτό, δεν αρκεί μια σύσταση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, απευθυνόμενη στη διοίκηση και η σχετική ενέργεια της διοίκησης, αλλά προϋποτίθεται μεταβολή της σχετικής νομοθεσίας και ρύθμιση μιας σειρά συναφών και συμπλεκόμενων θεμάτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από την παρουσίαση του πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, προκύπτουν δύο πράγματα: Πρώτον, ότι οι σχέσεις μεταξύ Κράτους και Εκκλησίας είναι και θα είναι πάντοτε σχέσεις συνταγματικά ρυθμισμένες. Θα είναι πάντοτε τμήμα της ρυθμιστικής ύλης του Συντάγματος, έστω κι αν η ρύθμιση είναι υπαινικτική ή ελλειπτική. Και δεύτερον, ότι η πραγματική κανονιστική επίπτωση (effet utile) κάποιων συνταγματικών διατάξεων που προκαλούν πολλές συζητήσεις (π.χ. ο όρος «επικρατούσα θρησκεία» στο άρθρο 3 ή ο τύπος του όρκου του Προέδρου της Δημοκρατίας στο άρθρο 33 παρ.2) είναι πολύ μικρότερη απ' ό,τι υποθέτουν και συζητούν πολλοί.

Απαιτείται, λοιπόν, ένας σοβαρός και ψύχραιμος διάλογος ανάμεσα στο Κράτος και την Πολιτεία, βασισμένος στον αμοιβαίο σεβασμό, στη βαθιά γνώση της φύσης των δύο πλευρών και στην πλήρη συνεκτίμηση όλων των ιστορικών, συγκριτικών, κοινωνικών, πολιτειολογικών και εκκλησιολογικών δεδομένων που συνθέτουν το πλαίσιο αναφοράς των σχέσεών τους.

Θεμελιώδες αντικείμενο του διαλόγου αυτού πρέπει να είναι η άρση διάφορων δευτερευουσών παρεξηγήσεων, διότι η σχέση μεταξύ των δύο κορυφαίων θεσμών του Έθνους, πρέπει να είναι απαλλαγμένη από τριβές και κραδασμούς.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Μονομελές Πρωτοδικείο Ζακύνθου

Απόφαση 107/1981

« Επειδή, διά της παρ.3 του άρθρ. 42 του ν.δ. 126/1969 «περί Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας της Ελλάδος» ωρίσθη ότι η διοίκηση, η διαχείριση και γενικώς η κατά τον αποδοτικότερον τρόπον αξιοποίησης της εκκλησιαστικής περιουσίας, ήτοι της μοναστηριακής (διατηρητέας τε και μη), της ενοριακής και της ανηκούσης εις εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, καθορίζεται βάσει των νόμων της Πολιτείας και των τούτοις συμπορευομένων Ιερών Κανόνων δι' αποφάσεων της Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας. Η Ιερά Σύνοδος χρωμένη τη εκ της ως είρηται διατάξεως εξουσιοδοτήσει, εξέδωτο τον υπ' αριθμ. 4 κανονισμόν της 5-7/16-8-1969 εν παρ.3 του άρθρου 4 του οποίου διέλαβεν ότι επί ακινήτων κτημάτων τη εκκλησιαστικής περιουσίας εφαρμόζονται αναλόγως αι ουσιαστικά και δικονομικά διατάξεις του α.ν. 1539/1938 «περί προστασίας των δημοσίων κτημάτων», ως και αι διατάξεις του από 22-4-1926 νομοθετικού διατάγματος «περί διοικητικής αποβολής από των κτημάτων της Αεροπορικής Αμύνης». Εκ της προρρηθείσης όμως διατάξεως της παρ.3 του άρθρ. 42 σαφώς συνάγεται ότι εις την Ιερά Σύνοδον της Ιεραρχίας παρεσχέθη η εξουσιοδότησις, όπως δι' αποφάσεως αυτής ρυθμίση τα της διοικήσεως, διαχειρίσεως και αξιοποιήσεως της εκκλησιαστικής περιουσίας, ουδόλως όμως συνάγεται ότι παρεσχέθη εις ταύτην εξουσιοδότησις, όπως ρυθμίση και τα της προστασίας των ακινήτων κτημάτων της εκκλησιαστικής περιουσίας. Επομένως, επί τη υποθέσει ότι εντεύθεν εσκοπήθη να ισχύσουν και αι ουσιαστικού δικαίου διατάξεις αι αναφερόμεναι εις την πλασματικήν νομήν των κτημάτων του Δημοσίου και το απαράγραπτον των επί τούτων δικαιωμάτων του (αρθρ. 21 ν.δ. 22-4-1926, 2 και 4 α.ν. 1529/1938), η διάταξις της παρ.3 του άρθρ. 4 του υπ' 4 κανονισμού της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος είναι

ανίσχυρος, ως θεσπισθείσα καθ' υπέρβασιν της δοθείσης εξουσιοδοτήσεως, διότι τα αναγόμενα εις την διοίκησιν, διαχείρισιν και αξιοποίησιν της εκκλησιαστικής περιουσίας μέτρα προδήλως δεν ηδύναντο, άνευ ειδικής επί τούτο μνείας, να ευρυνθώσιν επί τοσούτον ώστε να διαλάβωσιν ρυθμίσεις οίαι αι αφορώσαι εις την προστασίας των δημοσίων κτημάτων, διά της καθιερώσεως απαραγράφου και πλασματικής νομής αείποτε διατηρουμένης. Τούτο δε καταδηλούται και εκ του ότι και επί δημοσίου έτεροι νόμοι ρυθμίζουν τα της διοικήσεως και διαχειρίσεως δημοσίων κτημάτων, έτεροι δε τα της προστασίας των (Βλ. Εφετ. Αθ. 6560/1977 Αρχ. Ν. ΚΘ΄, 143). Εξ άλλου ναι μεν, διά της διατάξεως της παραγρ. 2 του άρθρ.6 του υπ' αριθμ. 87 ν. δ/τος της 3-10-1974, ωρίσθη ότι οι κανονισμοί οι εκδοθέντες δυνάμει των εξουσιοδοτικών διατάξεων του καταργουμένου ν.δ. 126/1969 διατηρούνται εν ισχύι, πλην όμως προδήλως ο νομοθέτης ομιλεί περί των εντός εξουσιοδοτήσεων κειμένων κανονισμών, υπογραμμίζει δε προς άρσιν ενδεχομένων αμφιβολιών, ότι παρά την κατάργησιν του εξουσιοδοτούντος νόμου, οι κανονισμοί κτησάμενοι ίδιον κύρος δεν αποβάλλουσιν εκ μόνου του γεγονότος τούτου την ισχύν τους (πρβλ. άρθρ. 5 ν.δ. 407/1970, άρθρ. 67 ν. 590/1977). Αλλά και εάν έτι εσκοπήθη (όπερ αποκρούεται) να προσδοθή νομοθετική κύρωσις εις το περιεχόμενον των κανονισμών ανεξαρτήτως της προς την εξουσιοδοτούσαν διάταξιν συμμορφώσεως των, δεν δύναται να θεωρηθή ότι η κύρωσις αυτή έχει οπισθενεργόν δύναμιν, τουλάχιστον καθ' όσον η αναδρομική εφαρμογή της θα ήγεν εις ανατροπήν νομικής καταστάσεως, εγκειμένης εις δικαίωμα κυριότητος όπερ ενδεχομένως είχεν εν τω μεταξύ κτηθή παρά τρίτου, ότε βεβαίως παρομοία οπισθενέργεια θα απεκρούετο ως αντικείμενη εις τας περί προστασίας της κυριότητος συνταγματικάς διατάξεις (άρθρ. 17 Συντ.- Σ η μ α ν τ ή ρ α -: Γεν. Αρχαί, αριθ. 113- Εφ. Αθ. 6560/1977 ένθ' ανώτ.). Τέλος, εκ της διατάξεως του άρθρου 62 παρ.2 του Ν. 590/1977 «Περί του Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας» οριζούσης ότι «αι διατάξεις των άρθρ. 4 και 23 του α.ν. 1539/1938 περί προστασίας των δημοσίων κτημάτων ως ούτος μεταγενεστέρως ετροποποιήθη και συνεπληρώθη, έχουν ανάλογον εφαρμογήν και επί κτημάτων των ανηκόντων εις τα εν άρθρ. 1 παρ.4 του παρόντος, αναφερόμενα Νομικά Πρόσωπα», σαφώς προκύπτει ότι μετά την ισχύν του άνω Νόμου αποκλείεται η χρησικτησία (τακτική και έκτακτος) επί ακινήτων κτημάτων της Εκκλησίας, προ δε αυτού τα ακίνητα της Εκκλησίας υπέκειντο τόσον εις την τακτικήν όσο και εις την έκτακτον χρησικτησίαν (πρβλ. άρθρον 2061 του προϊσχύσαντος Ιονίου Αστικού Κώδικος). Εν προκειμένω διά της υπό κρίσιν αγωγής ο ενάγων ισχυρίζεται ότι τυγχάνει κύριος του εν αυτή αναφερομένου αγροτικού ακινήτου εκτάσεως 213 μ2 μετά της εν αυτώ ισογείου οικίας, καθ' όσον ο εναγόμενος Ιερός Ναός κατά τας αρχάς του έτους 1954 επώλησε ατύπως προς αυτόν το ως άνω αγροτικόν ακίνητον, εφ' ου ούτος ανέγειρε-διά κρατικής αρωγής- ισόγειον οικίαν επιφανείας 40 μ2 στεγάσας την οικογένειάν του, έκτοτε δε (ήτοι από της ως άνω ατύπου πωλήσεως) ενέμετο το επίδικον ακίνητον διανοία κυρίου συνεχώς και αδιαλείπτως μέχρι του χρόνου ασκήσεως της αγωγής, γενόμενος ούτω κύριος δι' εκτάκτου χρησικτησίας, κατά τα ειδικώτερον υπό τούτου εκτιθέμενα. Τούτοις ακολούθως ο ενάγων αιτείται όπως αναγνωρισθή δικατικώς η επί του εν λόγω ακινήτου κυριότητός του, ην αμφισβητεί ο εναγόμενος Ιερός Ναός, και καταδικασθή και εις δικαστικήν του δαπάνη. Ούτως έχουσα η υπό κρίσιν αγωγή, είναι νόμιμως ερειδομένη εις τας διατάξεις των άρθρων 1045 ΑΚ, 70 και 176 Κ.Πολ.Δ., εν συνδυασμώ προς τα προπαρατεθείσας τοιαύτας, αρμοδίως δε φέρεται ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου, εφ' όσον η αξία του επιδίκου δηλούται εις 120.000 δρχ., και δέον να ερευνηθή κατ' ουσίαν μη υποκειμένη εις τέλος δικαστικού ενσήμου, ως αναγνωριστική (άρθρ.7 παρ. 3 ν.δ. 1544/1942)».

ΣτΕ, αριθμ. απόφ. 825/1988 (Ολόμ.)

Πρόεδρος: ο κ. Θ. Κουρουσόπουλος

Εισηγητής: ο κ. Κουβελάκης, σύμβουλος

Δικηγόροι οι κ. κ. Σ. Μανουσάκης, Γ. Λιλαίος

«Επειδή το άρθρο 44 του Ν. 590/1977 (Καταστατικός Χάρτης της Εκκλησίας της Ελλάδος), ορίζει ότι «τα παραπτώματα των κληρικών και μοναχών τα σχετικά προς τα καθήκοντα και τας επαγγελίας της ομολογίας αυτών, τα συνεπαγόμενα κανονικά κυρώσεις, εκδικάζονται υπό των εκκλησιαστικών δικαστηρίων». Η ίδια διάταξη προέβλεπε την έκδοση ειδικού Νόμου που θα ρυθμίζει τα της ιδρύσεως, συγκροτήσεως, αρμοδιότητας και της λειτουργίας των παραπάνω οργάνων της Εκκλησίας, ώρισε δε ότι μέχρι της εκδόσεως νέου Νόμου εξακολουθεί να ισχύει ο Ν. 5383/1932 « περί εκκλησιαστικών δικαστηρίων και της προ αυτών διαδικασίας». Ο τελευταίος αυτός Νόμος (5383/1932), ορίζει (άρθρ.1)ότι « προς διατήρησιν της εκκλησιαστικής πειθαρχίας και προς τιμωρίαν των υποπεσόντων εις παράπτωμα ως προς τα χρέη και τα καθήκοντα της επαγγελίας αυτών κληρικών και μοναχών καθίστανται τα εξής εκκλησιαστικά δικαστήρια: α) επισκοπικά δικαστήρια β) τα συνοδικά δικαστήρια , πρωτοβάθμιον και δευτεροβάθμιον γ) τα δια τους αρχιερείς δικαστήρια, πρωτοβάθμιον και δευτεροβάθμιον δ) το δια τους συνοδικούς δικαστήριον. Το επισκοπικό δικαστήριο συγκροτείται από τον οικείο Μητροπολίτη και από δύο ιερείς (άρθρο 2). Από τους παραπάνω αποφασιστική απόφαση έχει μόνο ο Μητροπολίτης (άρθρο 5). Τι πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο συνοδικά δικαστήρια συγκροτούνται από τα μέλη της Ιεράς Συνόδου (άρθρο 13) κλπ. Το άρθρο 10 προβλέπει τις τιμές που μπορεί να επιβάλλει το επισκοπικό δικαστήριο, που είναι α) επίπληξη β) στέρηση του μισθού γ) χρηματική ποινή δ) αργία από τέλεση ιεροτελεστίας μετά ή από στερήσεως του μισθού ε) αργία ενός και ημίσεος έτους μετα παύσεως από την εφημεριακή θέση στ) σωματικό περιορισμό κατ' οίκον μέχρι 15 ημερών ζ) έκπτωση από του αξιωμάτος. Το συνοδικό δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει τις ίδιες με το επισκοπικό ποινές μέχρι του τριπλασίου και την ποινή της καθαιρέσεως (...).

Επειδή το Σύνταγμα (άρθρο 87) ορίζει ότι η Δικαιοσύνη απονέμεται από τα δικαστήρια, συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαύουν προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία. Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια με οποιοδήποτε όνομα δεν επιτρέπεται να συσταθούν (άρθρο 8).

Από τις διατάξεις αυτές του Συντάγματος προκύπτει ότι η απονομή της δικαιοσύνης ανατίθεται αποκλειστικώς στα τακτικά δικαστήρια που συγκροτούνται όπως αναφέρθηκε και λειτουργούν με τις εγγυήσεις που επίσης συνταγματικά καθιερώνονται (άρθρ. 93 επ.). Κανενός άλλου δικαστηρίου δεν είναι ανεκτή από την ελληνική έννομη τάξη η ύπαρξη και υπαγωγή σε αυτό, λόγω της ασκήσεως λειτουργήματος ή επαγγέλματος, ορισμένης κατηγορίας πολιτών. Κάτω από αυτό το πρίσμα ερμηνευόμενες οι εκτεθείσες διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος και του Ν. 5383/1932, έχουν την έννοια ότι τα παραπάνω εκκλησιαστικά δικαστήρια , που συγκροτούνται από κληρικούς, δεν είναι φορείς

δικαστικής εξουσίας, η δε από τον νόμο απονομή της ονομασίας αυτής, δεν μπορεί να μεταβάλει τη φύση τους, όπως αυτή καθορίζεται από τους βασικούς κανόνες οργανώσεως του Κράτους.

Επειδή τα όργανα της Εκκλησίας, ιδρύθηκαν για τη διατήρηση της εκκλησιαστικής πειθαρχίας και την τιμωρία των υποπεσόντων σε παράπτωμα κληρικών (άρθρ 1 Ν.5383/1932) Την πειθαρχική αυτή αρμοδιότητα η Εκκλησία ασκεί με τα όργανα της αυτά, άλλοτε μεν επιβάλλουσα πνευματικής μόνο φύσεως ποινές, που σαν τέτοιες διαφεύγουν τον δικαστικό έλεγχο, άλλοτε δε με ποινές, που επηρεάζουν αμέσως την υπηρεσιακή σχέση κληρικού-εκκλησίας και τα από αυτή προκύπτοντα δικαιώματα (στέρηση μισθού, χρηματική ποινή, αργία, έκπτωση κλπ). Στη τελευταία αυτή περίπτωση τα πειθαρχικά όργανα της Εκκλησίας, όταν λειτουργούν συλλογικά, έχουν τον χαρακτήρα πειθαρχικών συμβουλίων, που για την εξασφάλιση των αρχών του Κράτους δικαίου και της χρηστής διοίκησης, πρέπει να ακολουθούν τουλάχιστον ως προς την σύνθεσή τους και την πειθαρχική διαδικασία τις βασικές αρχές του πειθαρχικού δικαίου. Οι εκδιδόμενες δε από αυτά αποφάσεις, ως εκτελεστές πράξεις διοικητών αρχών, προσβάλλονται με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Αν και κατά τη γνώμη δύο μελών του Δικαστηρίου με αποφασιστική ψήφο τα υπό των ως άνω διατάξεων χαρακτηριζόμενα ως «εκκλησιαστικά δικαστήρια» είναι όργανα της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας πνευματικού καθαρά χαρακτήρα με τα οποία η Εκκλησία αυτή πειθαναγκάζει τους κληρικούς της και τους μοναχούς της να εκπληρώνουν τα χρέη και τα καθήκοντα της επαγγελίας αυτών όπως τούτο σαφώς συνάγεται : Πρώτον εκ του ότι ήδη από του έτους 1833 με τη Διακήρυξη « περί της Ανεξαρτησίας της Ελληνικής Εκκλησίας» ορίσθηκε ότι (άρθρ.10 περίπτ. ε') μεταξύ των άλλων καθαρώς εσωτερικών (πνευματικών) ζητημάτων που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή (δόγμα, λατρεία κτλ) είναι και το ζήτημα της « εκκλησιαστικής πειθαρχίας» δεύτερον εκ του ότι τόσο ο ν.5383/32 όσο και ο ν. 590/77 ορίζουν ότι τα εκκλησιαστικά δικαστήρια επιβάλλουν «κανονικές» κυρώσεις για παράβαση των ως άνω χρεών της επαγγελίας δηλαδή για «κανονικά» παραπτώματα και τρίτον εκ του ότι ο ν.590/77 ορίζει ότι ανώτατο ότι ανώτατο εκκλησιαστικό δικαστήριο για τους αρχιερείς είναι ο Οικουμενικός Πατριάρχης ενώπιον του οποίου ασκείται το έκκλητο, το οποίον είναι ένα από τα μέσα με τα οποία εξασφαλίζεται και η συνταγματικά κατοχυρωμένη πνευματική ένωση της Ελλαδικής Εκκλησίας με το Πατριαρχείο.

Με τα δεδομένα αυτά τα εκκλησιαστικά δικαστήρια ούτε πολιτειακά δικαστήρια είναι ούτε διοικητικά (πειθαρχικά) όργανα μπορούν να λογισθούν (ΣτΕ Ολομ.2800/72 κ.α) οι δε αποφάσεις αυτοί εξακολουθούν να συμφωνούν με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, σε περίπτωση δε αρνήσεως τους προς τούτο η Πολιτεία δεν δικαιούται να παράσχει στην Εκκλησία τη συνδρομή της προς εκτέλεση αυτών γιατί τούτο θα ήταν αντίθετο με το άρθρο 13 του Συντάγματος .

Επειδή, οι κληρικοί, ακόμη και οι εξ' αυτών κατέχοντες οργανικές θέσεις εφημερίων κλπ. δεν είναι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι και δεν απολαύουν των εγγυήσεων μονιμότητας, που καθιερώνονται από το άρθρο 103 του Συντάγματος. Συνέπεια αυτού είναι ότι δεν επιβάλλεται από το Σύνταγμα η συγκρότηση υπηρεσιακών γι' αυτούς συμβουλίων, που γνωμοδοτούν ή αποφασίζουν για τις υπηρεσιακές μεταβολές της μεταθέσεως ή παύσεως.

Επειδή, μετά την λύση των παραπάνω παραπεμφθέντων ζητημάτων, η υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί στο Γ', τμήμα, προς οριστική εκδίκαση».

Αριθ. 421/1991 Τμ.Στ'

Πρόεδρος: ο κ. Π. ΤΖΙΦΡΑΣ,αεροπογίτης

Εισηγητής: ο κ. Π. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ , αεροπογίτης

Δικηγόροι οι κ. κ. Φ.Βεγλερής, Α. Ρέππας

Επειδή κατά το άρθρο 1 του α.ν 1363/1938, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του α.ν. 1672/1939, για την ανέγερση ή λειτουργία ναού οιοδήποτε δόγματος προαπαιτείται άδεια της οικείας ανεγνωρισμένης εκκλησιαστικής αρχής και του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας κατά τα δια β .δ/τος .εκδιδόμενου προτάσει του Υπουργού Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας , ειδικότερον καθορισθησόμενα. Ναοί ή ευκτήριοι οίκοι από της δημοσιεύσεως του κατά την προηγούμενη παράγραφο β.δ/τος ανεγειρόμενοι ή λειτουργούντες άνευ τηρήσεως των εν αυτώ διατυπώσεων ή εγκαθιστώμενοι και λειτουργούντες εντός οικημάτων ή αποθηκών ή οιασδήποτε φύσεως κτισμάτων ή στεγάστρων, κατά μετατροπή πάντα τούτων ,κλείονται και σφραγίζονται υπό της οικείας αστυνομικής αρχής, απαγορευομένης της λειτουργίας αυτών, οι δε ανεγείραντες ή θέντες εις λειτουργίαν τιμωρούνται δια χρηματικής ποινής μέχρι 50.000 δραχμών και φυλακίσεως 2 μέχρι 6 μηνών, μη μετατρέπομένης εις χρηματικήν.Δια τους άνευ αδείας ανεγηγερμένους και λειτουργούντας κατά την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου ναούς ή ευκτήριους οίκους απαιτείται άδεια κατά την παρ.1 του παρόντος άρθρου, χορηγούμενη κατά τα δια β.δ/τος καθορισθησόμενα.Δια του αυτού δ/τος καθορισθήσονται τα της χορηγήσεως αδειών ανεγέρσεως ή λειτουργίας ευκτήριου οίκου ή θρησκευτικού εντευκτηρίου.Υπο τον όρον ναός νοούνται εν τω παρόντι και τω υπ' αυτού προβλεπομένω βασιλικώ διατάγματι παντός είδους ναοί (ενοριακοί ή μη, εξωκκλήσια και παρεκκλήσια).Εξ άλλου κατά την 3 άρθρου 1 του εις την εκτέλεση του ως άνω νόμου εκδοθέντος β.δ.20.5/2.6.1939 Δια την χορήγησιν αδείας ανεγέρσεως ή λειτουργίας ευκτηρίου οίκου ή θρησκευτικού εντευκτηρίου δεν έχουν εφαρμογήν αι διατάξεις της παρ εδ.α και 3 του παρόντος, επαφιεμένης εις το Υπουργείον Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας της κρίσεως εάν συντρέχουν ουσιαστικοί λόγοι προς χορήγησιν της σχετικής αδείας.Προς τούτο οι ενδιαφερομένοι υποβάλλουσι δια του Ποιμένου αυτών αίτησιν εις το Υπουργείον Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας ενυπόγραφον, κεκυρωμένην ως προς το γνήσιο της υπογραφής υπο του Δημάρχου ή του Προέδρου της Κοινότητος.Αι διατάξεις αυτές ούτε εις το άρθρο 11 ούτε εις το άρθρο 13 του ισχύοντος Συντάγματος του 1975 αντίκεινται, καθόσον το προστατευόμενον υπο του δευτέρου αυτού άρθρου δικαίωμα προς ανεμπόδιστη άσκηση της θρησκευτικής λατρείας, ούτε απεριόριστον ούτε ανεξέλεγκτον είναι, γιατί τελεί υπο ορισμένας προϋποθέσεις προβλεπομένας επίσης υπο του Συντάγματος και του νόμου, ως είναι το να πρόκειται περί γνωστής θρησκείας και όχι κρυφίας και της μη προσβολής της δημοσίας τάξεως ή των χρηστών ηθών και της μη διενεργείας προσηλυτισμού, άτινα και ρητώς απαγορεύονται από το δεύτερο και τρίτο εδάφια της παρ.2 της ίδιας ως ανω συνταγματικής διατάξεως. Επίσης δεν αντίκεινται αλλ' αντιθέτως συμπορεύονται προς τα τοιάυτας της από 4 Νοεμβρίου 1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης Δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του από 20 Μαρτίου 1952 προσθέτου εις αυτην

Πρωτοκόλλου των Παρισίων, κυρωθείσης δια του ν. 2329/1953, κατά το άρθρο 9 παρ.1 της οποίας αναγνωρίζεται μεν η ελευθερία της θρησκείας, αλλά κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου, παντοτε υπο του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Κατόπιν των ανωτέρω οι προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 1 του α.ν 1363/1938, όπως τροποποιήθηκε δια του άρθρου 1 του α.ν. 1672/1939 και του εις εκτέλεσιν αυτού εκδοθέντος από 20.5/2.6.1939 β.δ/τος, δια των οποίων ανατίθεται στον, ασκούντα εποπτείαν επι όλων των θρησκευμάτων και δογμάτων, Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η έρευνα προς εξακρίβωση της συνδρομής των προυποθέσεων τούτων, δεν αντίκεινται εις διάταξιν τινά του ισχύοντος Συντάγματος του 1975, ούτε εις το άρθρο 9 της κυρωθείσης δια του ν.2329/1953 από 4 Νοεμβρίου 1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, αφού ούτε το Σύνταγμα ούτε η εν λόγω Διεθνής Σύμβαση απαγορεύουν την έρευνα αυτήν, ήτις έχει απλώς διαπιστωτικό χαρακτήρα της συνδρομής των άνω προυποθέσεων για την χορήγησα ή μη εις εκάστην συγκεκριμένη περίπτωση της αιτουμένης αδείας. Βεβαιουμένης Δε της συνδρομής των προυποθέσεων είναι υποχρεωτική δια τον Υπουργό η χορήγησις της αδείας ιδρύσεως ευκτηρίου οίκου. Εν προκειμένω δια της προσβαλομένης 124/1990 αποφάσεως του Τριμελούς Πλημ/κείου Ηρακλείου κηρύχθηκαν ένοχοι οι αναιρεσειόντες παραβάσεως των ως άνω διατάξεων και δη διοτι την 30 Ιουλίου 1983 στο Γ.Μ. κατελήφθησαν να έχουν εγκαταστήσει και να λειτουργούν οίκο, για τις συγκεντρώσεις και θρησκευτικές τελετές των οπαδων άλλου δόγματος και συγκεκριμένα των χιλιαστών ή Μαρτύρων του Ιεχωβά, χωρίς άδεια της αρμόδιας ανεγνωρισμένης εκκλησιαστικής αρχής και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευματων. Ούτω αποφανθείσα η προσβαλομένη ορθώς ερμήνευσε και εφάρμοσε τις προπαρατεθείσες ως άνω διατάξεις τια οποία ούτε εκ πλαγίου παρεβίασε και ο μοναδικός περί του αντιθέτου λόγος της κρινομένης αιτήσεως αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Κατα τη γνώμη όμως ενός μέλους του δικαστηρίου τούτου, πρέπει σύμφωνα με τον υποβληθέντα παραδεκτο και βάσιμο μοναδικό λόγο αναίρεσης, να αναιρεθεί η προσβαλλομένη καταδικαστική ποινική απόφαση και διοτι δεν υπάρχει αξιόποινη πράξη αναφορικά με το αποδοθέν γεγονός της θέσης σε λειτουργία ευκτηρίου οίκου προς άσκηση λατρείας της γνωστής θρησκείας των αναιρεσειόντων χωρίς άδεια του Υπουργείου Θρησκευματων, να κηρύξει το το δικαστήριο αθώους τους αναιρεσειόντες. Πράγματι δεν υπάρχει στη περίπτωση αξιόποινη πράξη, με βάση τα δεκτά γενόμενα από το δικαστήριο της ουσίας, διοτι με το άρθρο 111 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος επήλθε κατάργηση, ως προς το κρινόμενο θέμα των αναφερόμενων στην παραπάνω σκέψη της πλειοψηφούσας γνώμης, διατάξεων του άρθρου 1 του α.ν. 1363/1938 περί κατοχυρώσεως των διατάξεων των άρθρων 1 και 2 του (τότε) ισχύοντος Συντάγματος-1911- όπως αντικαταστάθηκε από το + 1 του α.ν.1672/1939 και του εκτελεστικού του β.δ της 20.5/2.6.1939 ως αντίθετων με το ισχύον Σύνταγμα 1975/1986 και ειδικότερα, βασικά, με τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 25 από τις οποίες συνάγεται ευθέως ότι το δικαίωμα τέλεσης από τους πιστούς της κάθε γνωστής θρησκείας που είναι ελεύθερη (ενώ με το Σύνταγμα του 1911 ήταν απλώς ανεκτή), των σχετικών με τη λατρεία της, αποτελεί μαζί με αλλα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου των άρθρων 4-24, τα οποία χαρακτηρίζονται ως θεμελιώδη και απαράγραπτα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και τελούν υπο την εγγύηση του κράτους, ατομικό και κοινωνικό δικαίωμα,

η ανεμπόδιστη άσκηση του οποίου, αφού τελεί υπο την προστασία των νόμων και όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να τη διασφαλίσουν, δεν μπορεί να εξαρτηθεί από προηγούμενη άδεια. Μετα ταύτα και διότι επήλθε κατά τα εκτεθέντα κατάργηση με το ισχύον Σύνταγμα των παραπάνω διατάξεων του άρθρου 1 του α.ν 1363/1938 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του α.ν. 1672/1939 και του εκτελεστικού του β.δ.20.5/2.6.1939, ως προς το κρινόμενο θέμα, του άρθρου 3 του αυτού α.ν. και β.δ.] και [καθώς και των διατάξεων του άρθρου 14 αντιστοίχως, αναφορικά με την κατάργηση αντίθετων προς το νόμο τούτο και β.δ. διατάξεων με συνέπεια την επαναφορά σε ισχύ και της διατάξης του άρθρου 14 εδ. 18 και 19 του β.δ. του έτους 1845 περί καθηκόντων Νομαρχών που όριζε ότι η Διοίκηση οφείλει να προασπίζει τα δικαιώματα και τον οργανισμό των γνωστών θρησκευτικών κοινωνιών και να μεριμνά για την ανενόχλητη άσκηση της λατρείας τους, αντί ποινικής δίωξης και των υπευθύνων της λειτουργίας χωρίς άδεια ευκτηρίου γνωστής θρησκείας οφείλονται από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας προστασί στην άσκηση της λατρείας τους.

Αριθ. 1107/1985 Τμ.Στ΄

Προεδρεύων: ο κ. Γ. Ισαακίδης, αρεοπαγίτης

Εισηγητής: ο κ. Δ.-Α. Παπαγεωργίου, αρεοπαγίτης

Δικηγόρος: η κ. Α. Μαραγκοπούλου- Γιωτοπούλου

Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 1 του α.ν. 1363/1938, όπως το άρθρο τούτο αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του α.ν 1672/1939, μετά τη δημοσίευση του β.δ. του οποίου η έκδοση προβλέπεται από την προηγούμενη παράγραφο 1, η ανέγερση ή θέση σε λειτουργία ναού ή ευκτηρίου οίκου χωρίς την τήρηση των διατυπώσεων που καθορίζονται από το διάταγμα αυτό αναφορικά με την προαπαιτούμενη (κατά την προηγούμενη παράγραφο 1), για την ανέγερση ή θέση σε λειτουργία Ναού, οποιουδήποτε δόγματος, άδεια της οικείας, αναγνωρισμένης, εκκλησιαστικής Αρχής και του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, τιμωρείται με χρηματική ποινή μέχρι 50.000 δραχμών και φυλάκιση 2 μέχρι 6 μηνών. Κατά την τελευταία παράγραφο του αυτού άρθρου 1, υπό τον όρο «Ναός» νοείται, στον παραπάνω Νόμο και στο προβλεπόμενο από αυτόν β.δ, κάθε είδους ναός (ενοριακός ή μη, εξωκλήσι και παρεκλήσι). Με το β.δ. της 20.5-2.6.1939 ορίστηκε α) στην παράγραφο 1 του άρθρου 1 η διαδικασία εκδόσεως της αναφερόμενης παραπάνω αδειας ανεγέρσεως ή θέσεως σε λειτουργία Ναού μη υπαγομένου στις διατάξεις που ισχύουν εκάστοτε για τους Ναούς και εφημερίους της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος και β) στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου ότι για την ανέγερση ή λειτουργία ευκτηρίου οίκου ή θρησκευτικού εντευκτηρίου απαιτείται άδεια μόνο του Υπουργείου Θρησκευμάτων και Εθνικής Παιδείας, που εκδίδεται υπό τους διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους τους αναφερόμενους στην παράγραφο αυτή. Ως ευκτήριος οίκος νοείται, στις διατάξεις που προαναφέρθηκαν, ναός μικρού, σχετικά μεγέθους, διαμορφωμένος σε

ιδιωτικό ακίνητο και προορισμένος να λειτουργήσει σαν τρόπος λατρείας του Θεού από περιορισμένο κύκλο ανθρώπων, σε αντίθεση με τον αφιερωμένο στη δημόσια, του Θεού, λατρεία, από ανθρώπους γενικά, γενικά, χωρίς διάκριση, Ναό. Και σαν θέση σε λειτουργία Ναού ή ευκτήριου οίκου νοείται, στις ίδιες διατάξεις, η ανθρώπινη συμπεριφορά με την οποία ο Ναός ή ευκτήριος οίκος γίνεται προσιτός, για λατρεία του Θεού σε άλλους. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, ο αναιρεσείων κηρύχθηκε, με την απόφαση αυτή, ένοχος του ότι στον Ο., την 29η Ιανουαρίου 1984, έθεσε σε λειτουργία ναό χωρίς άδεια της οικείας αναγνωρισμένης εκκλησιαστικής Αρχής και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και ειδικότερα έθεσε σε λειτουργία, χωρίς τέτοια άδεια, ναό «(ευκτήριο οίκο)» με την επωνυμία «Άγγελος της αλήθειας», στον οποίο είχαν συγκεντρωθεί δέκα (10) άτομα και αυτός κήρυττε το Ευαγγέλιο. Κταδικάστηκε δε, για την πράξη αυτή, με την ίδια απόφαση, σε φυλάκιση δύο μηνών και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων δραχμών. Η αιτιολογία κυρήξεως του αναιρεσειόντος ενόχου της πράξεως αυτής, περιέχει α) παραδοχή, σαν αποδεικτικού πορίσματος που προέκυψε από την ακροαματική αποδεικτική διαδικασία, του ότι ο κατηγορούμενος, μέλος της διοικήσεως (αντιπρόεδρος) του θρησκευτικού σωματίου «Άγγελος της αλήθειας», της Αποστολικής Εκκλησίας του Χριστού, ευρέθηκε, από αστυνομικό όργανο, στο Ο.Β.***, να έχει θέσει σε λειτουργία ευκτήριο οίκο «(ναό)», με την πιο πάνω επωνυμία, στον οποίο είχαν συγκεντρωθεί δεκαπέντε άτομα, ενώ αυτός κήρυττε το Ευαγγέλιο, χωρίς να έχει την άδεια που προαναφέρθηκε και β) υπαγωγή της πράξεως αυτής του κατηγορουμένου στην έννοια του πλημμελήματος που τιμωρείται κατα το άρθρο 1 του α.ν. 1363/1938. Δεν προσδιορίζονται, όμως, στην αναιρεσηβαλλομένη, με πληρότητα, συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, που να προέκυψαν, από την ακροαματική αποδεικτική διαδικασία, αναφορικά με τον τρόπο θέσεως, από τον κατηγορούμενο, σε λειτουργία, του φερόμενου ως ευκτήριου οίκου ούτε αναφέρεται, στην απόφαση αυτή, αν ο χώρος που χαρακτηρίζεται στοκείμενο της σαν ευκτήριος οίκος ήταν διαμορφωμένος και έγινε προσιτός, σε άλλους, για λατρεία του θεού (με πράξεις προσευχής ή λατρείας με τη στενή έννοια του όρου), εφόσον μόνο το γεγονός ότι ο χώρος αυτός είχε γίνει προσιτός για Ευαγγελικό κήρυγμα και ακρόασή του, που δεν αποτελούν πράξεις λατρείας του Θεού, δεν ενείχε θέση σε λειτουργία ευκτήριου οίκου ή Ναού, όπως η πράξη αυτή νοείται στη διάταξη του άρθρου 1 παράγρ 1 του α.ν. 1363/1938, που εφαρμόστηκε. Και οι ελλείψεις αυτές, στην αναιρεσηβαλλομένη, καθιστούν ανέφικτο τον ακυρωτικό έλεγχο της ορθής, στην προκειμένη περίπτωση, εφαρμογής αυτής της διατάξεως. Επομένως, έχει συντελεσθεί με την αναιρεσηβαλλομένη απόφαση, στην οποία οι παραπάνω ελλείψεις εμφανίζουν σαν στερουμένη νομίμου βάσεως, παράβαση «εκ πλαγίου» της διατ'σξεως του άρθρου 1 παράγρ. 2 του α.ν. 1363/1938 (όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του α.ν. 1672/1939), που δεν ευρίσκεται σε αντίθεση με το άρθρο 1 του Συντάγματος του 1911, το οποίο, άρθρο, ίσχυε στο χρόνο της θεσπίσεώς της, ή με το άρθρο 13 παράγρ. 1 ως 3 του Συντάγματος του 1975 (σχετικό με το άρθρο 111 παράγρ. 1 τούτου) ή με το άρθρο 9της από 4ης Νοεμβρίου 1950 Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης «περί προασπίσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών», που κυρώθηκε με τον ν. 2329/1953 (σχετικό το άρθρο 28 παράγρ. 1 του Συντάγματος). Είναι λοιπόν, βάσιμος ο μόνος λόγος του αναιρετηρίου και ο πρώτος του δικογράφου των προσθέτων λόγων, με τους οποίους, δύο, λόγους, προβάλλεται παράβαση με σφαλερή ερμηνεία και εφαρμογή, της ουσιαστικής ποινικής διατάξεως που προαναφέρθηκε (άρθρο 510 παράγρ. 1 στοιχ. Ε' ΚΠΔ), και πρέπει, επομένως, ν' αναιρεθεί η προσβαλλομένη απόφαση και να παρεπεμφθεί η υπόθεση, για νέα συζήτηση (εφ'

όσον η κατηγορία δεν έχει εξαντληθεί), στο Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών (που θα δικάσει σαν Εφετείο) ως Δικαστήριο ομοειδές και ισοβάθμιο με εκείνο που εξέδωσε την αναιρουμένη απόφαση (άρθρα 51872, 519 ΚΠΔ).

Συμβουλίου επικρατείας

Αριθ. 2800/1972 Ολομ.

Προεδρεύων: ο κ. Α. Τσούτσος αντιπρόεδρος

Εισηγητής: ο κ. Α. Μαρίνος πάρεδρος

Δικηγόροι: οι κ.κ. Ε. Γιαννόπουλος, Θ. Θεοδωρακόπουλος

Επειδή διά της αιτήσεως ταύτης διώκεται η ακύρωσις, άλλως, ως εν τω δικογράφω ταύτης αναφέρεται, η αναίρεσις της υπ' αριθ. 92/1970 αποφάσεως του υπό του άρθ. 1 του α.ν. 214/1967, ως τούτο αντικατεστάθη υπό του άρθρ. 50 παράγρ. 2 ν.δ. 126/1969, προβλεπομένου Εκκλησιαστικού Συνοδικού Δικαστηρίου, δι' ης επεβλήθησαν εις τον αιτούντα αρχιμανδρίτην Ιερομόναχον αι εκκλησιαστικά ποιναί της αργίας τριών μηνών και του περιορισμού εις ην εν μυτιλήνη Ιεράν Μονήν Υψηλού δια διαπραχθέντα υπ' αυτού εκκλησιαστικά παραπτώματα.

Επειδή κατά το άρθρ 1 ν. 5383/1932 «περί των εκκλησιαστικών δικαστηρίων και της προ αυτών διαδικασίας» (φ. 110) : «Προς διατήρησιν της εκκλησιαστικής πειθαρχίας και προς τιμωρίαν των υποπεσόντων εις παράπτωμα ως προς τα χρέη και τα καθήκοντα της επαγγελίας αυτών κληρικών και μοναχών καθίστανται τα εξής εκκλησιαστικά δικαστήρια : α)... β)...». Εκ της διατάξεως ταύτης του ν. 5383/1932, ως ούτος ετροποποιήθη και συνεπληρώθη υπό του α.ν. 214/1967 (φ. 220), σαφώς συνάγεται ότι τα υπό εν λόγω νομοθετημάτων προβλεπόμενα όργανα της Εκκλησίας της επικρατούσης εν Ελλάδι θρησκείας, τα ούτως εν αυτοίς αποκαλούμενα «εκκλησιαστικά δικαστήρια», είναι όργανα διά των οποίων η Εκκλησία, ενεργούσα ουχί ως νομικόν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ασκούν διοικήσιν, αλλ' υπό την ιδιότητα της ως θρησκευτικού και, συνεπώς, ως πνευματικού καθαρώς οργανισμού, πειθαναγκάζει τους εκ των μελών της κληρικούς και μοναχούς, κα εφ' όσον χρόνον φέρουν ούτοι τας εν λόγω ιδιότητας, να εκπληρούν τα χρέη και τα καθήκοντα τα απορρέοντα εκ της επαγγελίας αυτών και καθοριζόμενα υπό των διεπόντων αυτήν ιερών κανόνων, δι' επιβολής εκκλησιαστικών ποινών, αίτινες έχουν χαρακτήρα καθαρώς πνευματικών και αποσκοπούν αποκλειστικώς εις την κατά τας επιταγάς της θρησκείας βελτίωσιν των ανωτέρω. Συνεπώς τα «εκκλησιαστικά δικαστήρια», ανήκοντα εις την έννομον τάξιν της Εκκλησίας της επικρατούσης εν Ελλάδι θρησκείας, δεν είναι δικαστήρια της Πολιτείας, ως τα υπο των άρθρων 95 επ. Του Συντάγματος προβλεπόμενα, εφ' όσον δεν απονέμουν την κατά κόσμον δικαιοσύνην, αι δε αποφάσεις αυτών, μη δημιουργούσαι αμέσως σχέσεις δημοσίου δικαίου, ούτε αποφάσεις πολιτειακών δικαστηρίων είναι, υπό την έννοιαν των δικαστικών αποφάσεων των άρθρων 116 και 117 του Συντάγματος, ούτε εκτελεσταί διοικητικά πράξεις εν τη εννοία του ν. 3713/1928 περί Συμβουλίου της Επικρατείας, εφ' όσον δεν εκδίδονται εις εφαρμογήν διοικητικού τινος νόμου, αλλ' εις εφαρμογήν των

διεπόντων την εκκλησιαστικήν πειθαρχείαν ιερών κανόνων και προς εξασφίλισιν της πιστής τηρήσεως αυτών.

Επειδή, κατά ταύτα η υπό κρίσιν αίτησις, βάλλουσα κατά πράξεως οργάνου της Εκκλησίας της επικρατούσης εν Ελλάδι θρησκείας μη εχούσης, κατά τα εκτεθέντα, χαρακτήρα εκτελεστής διοικητικής πράξεως ή δικαστικής αποφάσεως, δέον να απορριφθή, κατά πάσαν περίπτωσιν, ως απαράδεκτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ι. Μ. Κονιδάρης, «Εκκλησία και Πολιτεία. Η αναγκαιότητα της αυτοτέλειας στη συνύπαρξή τους», εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1993
2. Ι. Μ. Κονιδάρης, «Ο Νόμος 1700/1987 και η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας», εκδόσεις Σάκκουλα, 1991
3. Τρωιάνος, «Ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης και επικρατούσα θρησκεία», Myriobiblos.gr
3. Τρωιάνος, «Παραδόσεις Εκκλησιαστικού Δικαίου», β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 1984
4. Α. Μαρίνος, «Η θρησκευτική ελευθερία», εκδόσεις Σάκκουλα, 1984
5. Καρακώστας, «Τα συνταγματικά θεμέλια της θρησκευτικής ελευθερίας και η δυνατότητα αναθεώρησης των σχετικών διατάξεων» σε: Η θρησκευτική ελευθερία, 1972
6. Α. Γκάνης, «Η προστασία της επικρατούσας θρησκείας» σε: Η θρησκευτική ελευθερία, 1997
7. Φίλιππος Κ. Βασιλογιάννης «Σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας σύμφωνα με το Σ 1975/86» (Γενικές Παρατηρήσεις), εκδόσεις Σάκκουλα
8. Γεώργιος Α. Πούλης «Τα συνταγματικά πλαίσια των σχέσεων Κράτους- Εκκλησίας», εκδόσεις Σάκκουλα
9. Μάνεσης, «Συνταγματικά δικαιώματα», α', Ατομ. Ελευθερίες, γ έκδοση, 1981
10. Μαρίνος, «Σχέσεις Εκκλησίας- Πολιτείας», εκδόσεις Σάκκουλα, 1984
11. Βαβούσκος, «Εγχειρίδιον Εκκλησιαστικού Δικαίου», δ έκδοση, 1986
12. Χριστοφιλόπουλος, «Ελληνικό Εκκλησιαστικό Δίκαιο», εκδ. β, 1965
13. Φ. Σπυρόπουλος «Είναι συνταγματικά ανεκτός ο χωρισμός Κράτους και Εκκλησίας με τυπικό νόμο;» Δίκαιο και Πολιτική 15, 1988

14. Πουλή «Εκκλησιαστική Δικαιοσύνη και Δικαστικός έλεγχος», εκδόσεις Σάκκουλα, 1984
15. Ευ. Βενιζέλος « Οι σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας» Β Έκδοση, 2000
16. Ευ. Βενιζέλος « Σημεία Ερμηνευτικής τριβής στη συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας», Δίκαιο και Πολιτική, τομ. 15, 1988
17. Ζαχαρόπουλος, «Ιστορία των σχέσεων Εκκλησίας- Πολιτείας στην Ελλάδα», εκδόσεις Σάκκουλα
18. Πουλίτσα «Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας»
19. Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος « Εκκλησία και ταυτότητες», Αθήνα 2000
20. Δ. Μέλισα, « Η προκοινοβουλευτική διαδικασία», 1995
21. Δαγτόγλου, Γεν. Διοικητικό Δικ., γ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 1992
22. Σπηλιωτόπουλος, Εγγ. Διοικ. Δ., δ έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, 1986
23. Δ. Τσάτσου, Συνταγμ. Δ., τομ. Γ, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Μέρος Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1988
24. Σπύρος Βρετός, «Κράτος και Εκκλησία», Οικονομικός Ταχυδρόμος της 6ης Αυγούστου 1987, σ.26-31, 71-72

